

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора Малихіна Олександра Володимировича про дисертацію Щєбликіної Таміли Анатоліївни «Теоретико-методичні засади моніторингу навчальних досягнень студентів гуманітарних спеціальностей вищих педагогічних навчальних закладів», поданої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.09 – теорія навчання

Актуальність теми дисертації. Глибокі зміни, що відбуваються сьогодні в соціокультурній, економічній та інших галузях життєдіяльності суспільства зумовлюють необхідність активного реформування системи педагогічної освіти, яка має забезпечити підготовку високопрофесійних учителів, здатних успішно вирішувати поставлені перед школою завдання. Адже в умовах постійного вдосконалення педагогічних технологій та інтерактивних освітніх ресурсів провідну роль у вихованні підростаючого покоління, як і раніше, відіграє вчитель. Він не тільки залучає учнів до культурної спадщини людства, але й закладає їхні ціннісні орієнтири, значною мірою впливає на формування «Я-концепції» кожної особистості та її ставлення до себе, інших людей та буття загалом. Відзначаючи наявність значних успіхів у модернізації професійної підготовки сучасного вчителя, слід відзначити, що однією зі слабких її ланок є відсутність єдиного й діючого моніторингу, який забезпечив би об'єктивну діагностику результатів навчальної діяльності студентів та просування перспективних інновацій в освітню практику педагогічного вишу.

Слід також зазначити, що в умовах демократизації й гуманізації суспільства, впровадження особистісно орієнтованої парадигми освіти значно зростає значущість гуманітарних дисциплін. Однак у науковій літературі недостатньо розкрито специфіку вивчення гуманітарних дисциплін та оцінювання навчальної успішності майбутніх учителів гуманітарного профілю. З огляду на це дослідження порушеної в дисертації

проблеми є своєчасним, адекватним вимогам сьогодення в галузі освіти та перспективним щодо подальшого вдосконалення навчально-педагогічного процесу у вищих педагогічних навчальних закладах.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується застосуванням під час проведення дослідження методології, адекватної меті, поставленим завданням, обраному об'єкту та предмету, а також коректним кількісним та якісним опрацюванням отриманих результатів.

Аналіз наукових праць з проблеми моніторингу, нормативних документів у галузі вищої освіти, результатів проведеного дисертанткою пілотажного експерименту дало змогу виявити низку суперечностей, що спостерігаються на трьох рівнях: на рівні концептуалізації освітнього моніторингу, на рівні організації моніторингу навчальних досягнень майбутніх учителів-гуманітаріїв та на рівні змісту моніторингу навчальних досягнень студентів гуманітарних спеціальностей вищих педагогічних навчальних закладів, а як наслідок – спрямувати подальшу науково-дослідну роботу на їх усунення.

Слід позитивно відзначити, що мета та завдання дослідження сформульовано на достатньому науковому та методологічному рівнях. Отриманню достовірних і обґрунтованих результатів наукової роботи сприяло застосування комплексу сучасних теоретичних, емпіричних та статистичних методів дослідження, серед яких у світлі інтеграції України в європейський простір на особливу увагу заслуговують методи (порівняння, аналогія, індукція, дедукція й систематизація), що використовувались при вивченні та зіставленні нормативних освітніх документів, проектів ЮНЕСКО, інституцій Європейського Союзу, Ради Європи, нормативно-правових актів у галузі вищої освіти для визначення загальноєвропейських та державних

вимог, які необхідно враховувати під час організації моніторингу навчальних досягнень студентів.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, представлених у дисертації, забезпечується також експериментальним підтвердженням правильності гіпотези. Варто підкреслити, що апробація результатів дослідження відбувалась у різних регіонах України на базі десяти вищих навчальних закладів, що забезпечило достовірність отриманих результатів.

Наукова новизна результатів дослідження.

Опрацювання широкого кола наукових джерел дало дисертантці змогу виокремити та схарактеризувати різні підходи до визначення суті моніторингу в освіті, а саме: як відповідної *системи* організації, збирання, збереження, опрацювання й подальшого поширення інформації про функціонування певного педагогічного об'єкта, що забезпечує неперервне стеження за його станом і прогнозування подальшого розвитку; як спеціально організованого *процесу* безперервного науково обґрунтованого, діагностико-прогностичного відстеження стану, результатів і перспектив розвитку педагогічного процесу з метою оптимального вибору його цілей і завдань, а також засобів та методів їх реалізації; як *форми* організації, збирання, обробки й поширення інформації про діяльність педагогічної системи, що забезпечує безперервне відстеження її стану та прогнозування подальшого розвитку тощо. На цій підставі дисертантка зробила висновок про те, в дисертації під моніторингом розуміється процес збирання, збереження, опрацювання й подальшого поширення інформації про стан і результати навчання студентів, що дає змогу вносити своєчасні науково обґрунтовані зміни в цей процес і прогнозувати його подальший розвиток.

Позитивної оцінки заслуговує виділення в науковій роботі характерних ознак моніторингу як педагогічного феномену, у тому числі таких: систематичність і тривалість відстеження результатів навчання;

неперервність і циклічність процесу моніторингу; квалітативність вимірювань стану та змін результатів навчання; функціонування механізму саморегуляції й саморозвитку; прогнозування майбутніх результатів, педагогічна спрямованість тощо.

У дисертації аргументовано визначено, що одним із важливих об'єктів для моніторингу в галузі вищої освіти є навчальні досягнення студентів як позитивний результат їхньої навчальної діяльності. Для з'ясування специфіки моніторингу навчальних досягнень студентів гуманітарних спеціальностей педагогічних вишів Т. А. Щєбликіною було проаналізовано особливості оволодіння студентами навчальним матеріалом з гуманітарних дисциплін, що пояснюється необхідністю формування особистісного ставлення в суб'єктів навчання до досліджуваного гуманітарного об'єкта. У дисертації також визначено, що специфіка навчання фахових гуманітарних дисциплін зумовлена напрямом спеціалізації майбутніх учителів-гуманітаріїв. При цьому вони мають оволодіти методикою викладання цих дисциплін у процесі майбутньої педагогічної діяльності в школі.

На основі виявлених особливостей вивчення гуманітарних дисциплін дисертанткою було запропоноване авторське тлумачення моніторингу навчальних досягнень студентів гуманітарних спеціальностей вищих педагогічних навчальних закладів як обґрунтованого, діагностичного відстеження стану й результатів (центральне місце серед них займає досвід емоційно-ціннісних ставлень, зміни у внутрішньому світі особистості майбутнього вчителя-гуманітарія) освітнього процесу, а також їх корекції та прогнозування подальших змін.

Вагомим науковим доробком Т. А. Щєбликіної є розробка й теоретичне обґрунтування системи моніторингу навчальних досягнень студентів гуманітарних спеціальностей вищих педагогічних навчальних закладів, яку формують концептуально-цільовий, організаційно-проектувальний та змістово-технологічний блоки.

Так, у концептуально-цільовому блоці визначено роль і місце обраних наукових підходів в методологічній базі дослідження, висвітлено мету й завдання моніторингу навчальних досягнень майбутніх учителів-гуманітаріїв, уточнено основні принципи та функції здійснення моніторингової діяльності. Чільне місце серед цих принципів відводиться принципу *прогностичності*, який означає, що грамотно організований моніторинг дає змогу не тільки отримати достовірні дані про наявний рівень навчальних досягнень студентів у конкретний час, але й зробити правильні висновки про тенденції подальших змін, передбачати можливі управлінські рішення, спрямовані на підтримання, гальмування чи трансформацію виявлених тенденцій.

В організаційно-проектувальному блоці системи розкрито структуру та зміст навчальних досягнень студентів гуманітарних спеціальностей педагогічних вишів, а також організаційно-дидактичні умови реалізації моніторингу цих досягнень. Зокрема, на основі вивчення наукової літератури з проблеми підготовки майбутнього вчителя, нормативних документів у галузі вищої освіти, аналізу освітньо-кваліфікаційних характеристик і освітньо-професійних програм підготовки майбутніх учителів різних гуманітарних спеціальностей дисертанткою зроблено висновок про те, що структура навчальних досягнень студентів гуманітарного профілю педагогічного вишу включає три компоненти: *мотиваційно-ціннісний* (свідчить про розвиненість у студентів мотивів щодо постійного професійного самовдосконалення, покращення навчальних досягнень, професійно важливих емоційно-ціннісних ставлень); *когнітивно-діяльнісний* (забезпечує сформованість професійно важливих знань та вмінь); *особистісно-творчий* (відображає наявність у майбутніх учителів гуманітарних дисциплін професійно й особистісно значущих якостей).

Особливу цінність для розвитку теорії навчання мають визначені авторкою організаційно-дидактичні умови моніторингу навчальних досягнень майбутніх учителів гуманітарних дисциплін. Цілком слушним в

цьому плані є акцентування уваги на необхідності поєднання моніторингу результатів навчальної діяльності студентів із процесом їх самомоніторингу, що забезпечує відповідальне та рефлексивне ставлення майбутніх педагогів до власної навчальної успішності.

Змістовно-технологічний блок системи моніторингу навчальних досягнень студентів гуманітарного профілю педагогічних вишів відображає суб'єктів, об'єкт, технологію (етапи, методи, форми, засоби, критерії) здійснення моніторингової діяльності. При цьому в технології особлива увага приділяється діагностиці емоційно-ціннісних ставлень студентів та їхньої здатності до здійснення творчої діяльності.

Позитивної оцінки заслуговує також конкретизація в дисертації сучасних методів, форм проведення моніторингу всіх визначених складників навчальних досягнень студентів гуманітарних спеціальностей педагогічних вишів, а також діагностичних методик, які підвищують якість оцінювання.

Практична значущість одержаних результатів полягає в упровадженні теоретично обґрунтованої й експериментально перевіреної дидактичної системи моніторингу навчальних досягнень студентів гуманітарних спеціальностей вищих педагогічних навчальних закладів, створенні методичних рекомендацій із питань організації цього моніторингу. («Організація моніторингу навчальних досягнень майбутніх учителів гуманітарного профілю», «Моніторинг емоційно-ціннісних ставлень майбутніх учителів гуманітарних дисциплін», «Моніторинг професійної компетентності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей» та ін.).

Розроблені науково-методичні матеріали стануть в нагоді викладачам і кураторам академічних груп для вдосконалення освітнього процесу у вищих педагогічних навчальних закладах, під час викладання педагогічних курсів, у створенні підручників, навчально-методичних посібників, написанні студентами курсових і магістерських робіт.

Основні результати дисертаційного дослідження знайшли відображення в 54 наукових працях, із них – 47 одноосібні, у тому числі: 1 одноосібна монографія, 24 статті у фахових виданнях, 4 статті в зарубіжних періодичних виданнях, 5 науково-методичних розробок, 2 підручники, 18 тез у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій. Зміст автореферату повною мірою відображає основні положення дисертації.

Загалом позитивно оцінюючи проведене дослідження, вважаю за необхідне висловити певні зауваження й побажання:

1. У дисертації визначено наукові підходи (системний, синергетичний, особистісно-діяльнісний, акмеологічний, компетентнісний, аксіологічний, герменевтичний, деонтологічний), що складають методологічну базу дослідження. Проте не всі з них повною мірою знайшли відображення в розробленій концепції.

2. У підрозділі 1.4, присвяченому висвітленню специфіки моніторингу навчальних досягнень студентів гуманітарних спеціальностей педагогічних вишів, представлено докладний аналіз позицій науковців стосовно наукового статусу гуманітарних знань та специфіки гуманітарного пізнання. Проте цей матеріал не завжди супроводжується авторською оцінкою наведених думок різних авторів.

3. У дисертації визначено специфіку вивчення студентами гуманітарних дисциплін, яку враховували під час проведення експериментальної роботи. Однак моніторинг навчальних досягнень здійснювався у студентів різних гуманітарних спеціальностей, тому вважаю, що доцільно було провести експеримент варіативного характеру.

4. У підрозділі 4.3 достатньо повно відображено кількісні зміни в рівні навчальних досягнень студентів-гуманітаріїв. Проте варто було докладніше проаналізувати якісні зміни в цих досягненнях.

5. Бажано було б додати розширений коментар до таблиць і рисунків, наведених у четвертому розділі дисертації.

6. На нашу думку, цінним підсиленням практичного значення дисертаційної роботи було б визначення основних труднощів, які виникали в експериментальній роботі, а також аналіз шляхів їх подолання.

Однак зроблені зауваження суттєво не впливають на значущість дослідження, позитивну оцінку отриманих наукових результатів.

Загальні висновки

На основі аналізу дисертації, автореферату, публікацій дисертантки зроблено висновок про те, що проведене дослідження Щєбликіної Таміли Анатоліївни є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомим теоретичне та практичне значення. У роботі отримано нові теоретично обґрунтовані й експериментально підтверджені суттєві результати, що є вагомим внеском у подальший розвиток теорії та практики моніторингу навчальних досягнень майбутніх учителів. Наявність необхідної кількості публікацій, створене ґрунтовне навчально-методичне забезпечення, широка апробація результатів дослідження на науково-практичних конференціях свідчить про наукову зрілість дисертантки.

Представлена дисертаційна робота відповідає чинним вимогам п. п. 10, 12, 13, 14, 15 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24. 07. 2013 року № 567), а її авторка, Щєбликіна Таміла Анатоліївна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук із спеціальності 13.00.09 – теорія навчання.

Офіційний опонент:
доктор педагогічних наук,
професор, завідувач кафедри
романо-германських мов і перекладу
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

О. В. Малихін

*Згідно з
Ученою радою*

засвідчено

Тарановська О.А.